

Johtokunnan jäsen

Sinikka Salo

Puheenvuoro Sosiaali- ja terveysturvan päivillä Lahdessa 17.8.2001

SUOMI 2015

Koen suurena kunniana ja melkoisena haasteena, että minut on kutsuttu tähän tilaisuuteen puhumaan teille sosiaaliturvan asiantuntijoille. Kunniana siksi, että arvostan paljon sitä työtä, jota teidän edustamissanne organisaatioissa tehdään heikoimmassa asemassa olevien ihmisten hyväksi. Haaste tämä tilaisuus on minulle siksi, että oma ammatillinen taustani liittyy talous- eikä sosiaalipolitiikkaan, joten haluan lähestyä nyt esillä olevaa tematiikkaa varoen – ja siltä suunnalta, jota pystyn parhaiten kommentoimaan.

Haluan siis käyttää tämän minulle annetun mahdollisuuden pohtimalla kanssanne sosiaaliturvan kehitysnäkymiä suhteessa kansantalouden ja talouspolitiikan näkymiin seuraavien 10-20 vuoden horisontilla. Tämä on sen verran pitkä aikajänne, että siihen mahtuvia haasteita ja käännteitä ei voi kovin suurella varmuudella ennakoida, mutta sosiaaliturvasektorilla tehdyt päätökset vaikuttavat niin hitaasti ja pitkään, että tulevaisuuteen tähyäminen tuntuu välttämättömältä.

Taloudellisen tehokkuuden ja sosiaaliturvan välillä nähdään usein ristiriitaa. Sosiaalialan ihmiset tuntuvat joskus näkevän ekonomistit tunnevammaisina hyypiöinä, jotka lähestyvät kaikkia asioita dollarin- tai euronkuvat silmissään ja miettivät, miten oravanpyörään saataisiin lisää vauhtia. Talousihmiset saattavat vastaavasti leimata sosiaalipuolen väkeä epärealistisiksi haihattelijoiksi, jotka mielellään kirjoittelevat laskuja toisten ihmisten maksettaviksi.

Todellisuudessa ristiriidan taloudenpidon ja sosiaalisektorin välillä pitäisi kuitenkin olla tarkemmin ajatellen näennäinen, ja sen virittely hyödyttää lähinnä sanomalehtikolumnisteja. Olisikin yhteiskunnallisen keskustelun kannalta suureksi eduksi, jos tämän vastakkainasettelun sijaan keskityttäisiin rakentavaan keskusteluun siitä, miten tehokas tuotantoelämä ja sosiaalinen turvallisuus parhaiten

voivat tukea toisiaan. Itse asiassa suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden haasteet, jotka ovat esitykseni aiheena, nimenomaan vaativat talouspolitiikka- ja sosiaaliturvanäkökulmien yhdistämistä yhdeksi kokonaisuudeksi.

Tiedetään, että talous toimii tehokkaammin maissa, joissa sosiaaliturva ja siihen liittyvät palvelut ovat kunnossa kuin niissä maissa, joissa näin ei ole asianlaita. Tämä yhteys ei johdu pelkästään siitä selviöstä, että kunnossa oleva talous helpottaa hyvän sosiaaliturvan rahoittamista. Vuorovaikutus talouden toimivuuden ja sosiaaliturvan laadun välillä on ilmeisesti kaksisuuntainen. Monilta osin sosiaalimenot nimittäin saattavat parantaa taloudellisen toiminnan edellytyksiä, ja huonosti toimivat sosiaali- ja terveyspalvelut taas varmasti haittaavat koko kansantalouden kehitystä.

Tässä yhteydessä pitää kuitenkin heti muistuttaa, että vaikka monet sosiaalimenot siis ainakin osittain ”maksavat itsensä takaisin” se ei kuitenkaan saisi olla sosiaalipolitiikan päätösten kannalta ratkaisevaa. Näiden sosiaali- ja terveysturvan päivien teemana on ”sosiaaliset perusoikeudet”. Teeman valinta korostaa sitä periaatetta, että sosiaalivakuutusta ja sosiaalipalveluja ei ole tarpeen eikä edes saisi oikeuttaa niiden mahdollisten tuottavuusvaikutusten näkökulmasta. Onhan kiistatonta, että talous toimii ihmisiä varten eikä päinvastoin. Siksi esimerkiksi taloudellisen kasvun hedelmien käyttämisestä esimerkiksi sairaanhoitoon ei tarvitse minusta oikeuttaa tai priorisoida vain sillä perusteella, miten terveyspalvelut lisäävät ihmisten työkykyä. Se olisi vaarallista ihmisten välineellistämistä. Kyllä terveys ja vanhuuden turva ovat itseisarvoja sinänsä.

Kansantalouden kehitys on kuitenkin kiistatta yksi keskeisimpiä kysymyksiä, kun pohditaan sosiaalisektorin tulevaisuudennäkymiä. Vaikka toimiva sosiaalipolitiikka on välttämätöntä talouden suori-tuskyvyn pitämiseksi kunnossa, ei sosiaalipolitiikkaa voi eikä saa rajata vain sen taloudellisen kannattavuuden mukaan. Taloudesta on siten irrotettava ne voimavarat, joilla sosiaaliturvaa ja sosiaalipalveluita tuotetaan. Tiivistäisin kansantalouden merkityksen sosiaaliturvan tulevaisuudelle sanomalla, että talouden kehitysnäkymät ovat yksi kolmesta perusvoimasta jotka ratkaisevat sosiaalisektorin toimintapuitteet näköpiirissä olevana aikana. Toinen voima on väestökehitys, ja kolmas on Suomen kansainvälistyminen sekä eurooppalaisella tasolla että globaalisti.

* * *

Aloitetaan väestöasioista. Ennusteiden mukaan Suomen väestön odotettavissa oleva ikääntymiskehitys on dramaattinen, ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta erityinen merkkipaalu on suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen, joka huipentunee vuoden 2010 tietämällä. Suomessa on viime aikoina totuttu jäämään eläkkeelle käytännössä vähän alle 60-vuotiaana. Tämän seurauksena meillä on nyt ollut pyöreästi kolme työkäistä suomalaista yhtä yli 60-vuotiasta kohti. Väestön jatkuvasti vanhetessa ollaan vuoteen 2015 mennessä jo tilanteessa, jossa yhtä yli 60-vuotiasta kohti on enää kaksi työkäistä. Tämä on kuitenkin vasta alkua, ja käytettävissä olevien ennusteiden mukaan yli 60-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaisi tuntuvasti ainakin vuoteen 2030 asti.

Tulevat väestömuutokset kasvattavat maksettavien eläkkeiden suhdetta työssäkävijöiden tuloihin, ja todella reippaasti kasvattavatkin. Käytettävissä olevien laskelmien mukaan vuonna 2015 sekä eläkemenoja että työntekijöiltä ja työnantajilta kannettavat työeläkemaksut olisivat jo yli neljännes työntekijöiden palkkatuloista, ja maksujen nousu jatkuisi vielä pitkään sen jälkeenkin. Lisäksi on otettava huomioon, että ikääntyminen kasvattaa eläkemenojen lisäksi myös muita sosiaalimenoja, varsinkin sairaanhoitokustannuksia. Onneksi työeläkemaksujen nousupaine tulevaisuudessa ei ole aivan yhtä suuri kuin eläkemenojen kasvu, koska eläkerahastoja kartutetaan nykyisin melko hyvää vauhtia.

Tikittääkö Suomessa siis eläkepommi, ja räjähtääkö se? Romahduttaako vanhusten määrän kasvu suomalaisen hyvinvointijärjestelmän perustan? Uskoakseni ei välttämättä. Tilanteen vakavuus riippuu useista tekijöistä, joista moniin voidaan myös sosiaali- ja talouspolitiikalla vaikuttaa. Ratkaisevassa asemassa ovat ainakin työntekijöiden eläköitymisiän muutokset, työllisyyden kehitys ja talouden kasvu sekä eläkerahastoille saatava tuotto. Ehkä tilanteen, sellaisena kuin minä sen näen, voisi tiivistää sanomalla että eläkepommi kyllä tikittää, mutta sen suuruus on jossain määrin epävarma ja se on vielä myös purettavissa talous- ja sosiaalipolitiikan yhteisin ponnistuksin.

Osaksi eläkekustannusten muodostama ongelma on mahdollista ratkaista lisäämällä ikääntyvien osallistumista työelämään. Eläketurvakeskuksen julkaisemat tutkimukset osoittavat, että onnistuessaan tämä auttaisi varsin paljon. Jos keskimääräistä eläköitymisikää onnistuttaisiin vähitellen nostaa

maan esimerkiksi kahdella vuodella, työeläkemaksujen nousupaineet aivan olennaisesti vähenisivät: lähimmän kahdenkymmenen vuoden aikana toteutettuna tämä voisi jopa puolittaa eläkemaksujen nousupaineen. Valtiovalta onkin ottanut tavoitteekseen keskimääräisen eläkkeelle jäämisiin kohottamisen 2-3 vuodella. Tavoite on erittäin tärkeä saavuttaa.

Te, hyvät kuulijani, tunnette syyt suomalaisten varhaiseen eläkkeelle jäämiseen paremmin kuin minä. Eläkkeelle jäämisen myöhentämistehtävä on osaksi kansanterveydellinen haaste, mutta vain osaksi. 61-vuotiaiden työssäkäynnin muuttaminen poikkeuksesta normaaliksi asiantilaksi vaatii tämän ikäluokan terveyden ja työkyvyn kohenemisen lisäksi myös muutoksia työpaikoilla, ja sitä paitsi myös muutoksia eläkesysteemiin sisältyvissä taloudellisissa kannustimissa. Tässäkin pitää paikkansa se taloudellisten ja sosiaalipoliittisten toimien toisiaan täydentävyys, jonka esitykseni alussa mainitsin: 61-vuotiaiden työssäkäynnin lisääminen pelkillä taloudellisilla kannustimilla olisi varmasti tehotonta ellei asiaa autettaisi kansanterveyden ja työterveyden alaan kuuluvin toimin.

Eläkekysymys nivoutuu kiinteästi toiseen suomalaisen yhteiskunnan kohtalonkysymykseen, nimittäin työttömyysongelmaan. Ensinnäkin, työllisyyden paraneminen lisääisi ”maksajien” joukkoa kansantaloudessa, ja siten eläkekustannukset työntekijää kohti jäisivät pienemmiksi. Toiseksi, eläkemenot kilpailevat tavallaan samoista varoista työttömyysmenojen kanssa (toisin sanoen julkisen sektorin keräämistä veroista ja maksuista), ja eläkemaksujen nousu olisi siksi helpompi kantaa, mikäli työttömyydestä julkiselle taloudelle tuleva rasitus samaan aikaan alenisi. Vaikutus voi olla tuntuvakin. On nimittäin selvää, että tilastoissa näkyvät työttömyysmenot ovat vain osa työttömyyden todellisia kustannuksia. Työttömyys, ja nimenomaan pitkäaikaistyöttömyys, on olennainen osa yleistä syrjäytymisongelmaa yhteiskunnassa, ja ihmisten erimuotoinen syrjäytyminen tulee yhteiskunnalle erittäin kalliiksi sairastavuuden, rikollisuuden jne. kautta.

Talouspolitiikan tavoitteena Suomessa on nostaa työssä käyvien osuus maassa asuvista työikäisistä noin 70 prosenttiin. Tässä on edetty viime vuosina niin, että nyt ollaan jo noin 67 prosentissa, mikä on selvästi yli EU-maiden keskiarvon. Asetetun työllisyystavoitteen saavuttaminen ja toivottavasti sen ylittäminenkin olisi kuitenkin hyvin tärkeää eläkejärjestelmän ja yleisemminkin koko suomalaisen hyvinvointivaltion perustan vahvistamiseksi, melkein yhtä tärkeää kuin eläkkeelle jäämisen

myöhentäminen. Tehtävä ei ole helppo, mutta tavoitteeksi asetettu 70 prosentin työllisyysaste on kuitenkin alle sen mikä meillä oli ennen 90-luvun lamaa. Myös USA:ssa työssäkävien osuus työikäisistä on viime vuosina ollut korkea, hiipoen 75 prosenttia.

Joskus kuulee esitettävän, että suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen ratkaisisi Suomen työttömyysongelman, koska työpaikkoja vapautuisi nuoremmille. Valitettavasti asia ei ole näin yksinkertainen. Jos ja kun kasvava eläkelasku joudutaan pääosin maksamaan työntekoa verottamalla, niin suurten ikäluokkien jääminen eläkkeelle merkitsee melkein väistämättä joko työvoimakustannusten nousua tai työntöön kannattavuuden heikkenemistä tai molempia. Jos heikosti käy, tämä verotuksen kiristyminen voi tuhota ne työpaikat, jotka suurilta ikäluokilta olivat ”vapautumassa”. Tästä syystä eläkekysymyksen ratkaisua ei myöskään voi kevyesti jättää hoidettavaksi pelkillä sosiaaliturvamaksujen korotuksilla. Työllisyysvaikutukset ja sitä kautta muutkin negatiiviset sosiaaliset vaikutukset olisivat ilmeisesti liian pahat.

* * *

Eläkepommia koskevat arviot samoin kuin yleensä kaikki muutkin sosiaaliturvan rahoittamista koskevat laskelmat suhteutetaan arvioihin talouden kantokyvystä eli tulevasta taloudellisesta kasvusta. Miten suomalaisen yhteiskunnan taloudelliset voimavarat lähivuosikymmeninä kehittyvät? Ja ennen kaikkea, mikä on taloudellisen kasvun vaikutus hyvinvointivaltion perustan vahvuuteen?

Suomen taloudellisia kasvunäkymiä on koetettu eri yhteyksissä arvioida erilaisin skenaariolaskelmin ja ennustein. Esimerkiksi VM:n hiljattain julkaisemassa raportissa ”Talouspolitiikan lähivuosien haasteita” on esitetty pitkän aikavälin kasvuarvio, jonka perusteella kokonaistuotanto voisi vuonna 2015 olla noin 36% suurempi kuin nykyisin. Suomalaiset voisivat siis tuottaa noin paljon enemmän tavaroita ja palveluksia kuin nykyisin. Tämä arvio koskee tuotantoa, mutta kansantalouden käytettävissä olevien reaalityövoimien kasvu voi olla vielä tätäkin suurempaa, jos Suomen ulkomainen vaihtotase pysyy ylijäämäisenä. Tällöin näet ulkomaisen velan korkorasitus edelleen vähenisi ja ulkomaisista sijoituksesta saatavat tulot kasvaisivat.

Tällaisten arvioiden laatiminen talous- ja sosiaalipolitiikan pohjaksi on luonnollisesti välttämätöntä. Ekonomistina muistuttaisin kuitenkin siitä, että talousennusteiden olennaisin piirre on epävarmuus, ja ennustelaskelmat ovat sitä epävarmempia, mitä pitemmälle tulevaisuuteen ne kurkottavat.

Otan pienen esimerkin taloudellisen epävarmuuden suuruusluokasta. Jos ajatellaan, että taloudellisen kasvun tilastollinen vaihtelu jatkossa olisi samaa suuruusluokkaa kuin menneisyydessä, voidaan tältä pohjalta tehdä karkeita arvioita siitä, kuinka suuri epävarmuus tulevaan talouskasvuun liittyy. Suomen Pankin tutkimusosastolla tehtiin pyynnöstäni yksinkertainen tilastollinen laskelma, jossa otettiin lähtökohdaksi taloudellisen kasvun vaihtelu viimeisten 24 vuoden aikana ja projisoitiin vastaava vaihtelu tulevaisuuteen. Laskelma osoitti, että kymmenen vuoden päähän ulottuvan BKT-ennusteen virhemarginaali olisi peräti ± 17 prosenttia (jos marginaali asetetaan niin leveäksi, että saavutetaan 95% varmuus siitä, että ollaan ilmoitetun virhemarginaalin sisällä).

Tämä on vain tilastotiedettä, eikä laskelmaa kannata ottaa liian kirjaimellisesti. Viesti on kuitenkin se, että toimivan kristallipallon puuttuessa yhteiskunnan järjestelmät pitää rakentaa siten, että ne kestävät tarpeen tullen odotettua huonompiakin aikoja. Tällä on erityinen merkitys eläkejärjestelmän kannalta, sillä taloudellinen kasvu vaikuttaa siihen, mikä on työllisyyskehitys ja miten suuren osan kansantalouden kokonaistuloista eläkekustannukset tulevaisuudessa muodostavat.

Pelkästään määrällisen talouskasvun varaan ei voida sosiaalipolitiikassa tuudittautua. Kasvu ei ole tähän asti poistanut Suomesta yhteiskunnallisia ongelmia, eikä pelkkä tavaratuotannon lisääntyminen tee sitä jatkossakaan. Vaikka taloudellinen kasvu tuokin periaatteessa kansantalouteen niin sanotusti lisää jaettavaa, se ei kuitenkaan käytännössä tuo automaattista ratkaisua hyvinvointivaltion rahoituskysymykseen.

Monesti tulee ihmetelleeksi, kuinka ihmeessä sosiaalipalvelujen rahoittaminen on poliittisesti ja taloudellisesti aina vain niin vaikeaa, tai jopa entistä vaikeampaa, vaikka Suomi on rikkaampi kuin koskaan ennen. Onhan niin, että 30 vuotta sitten, kun sosiaaliturvajärjestelmää ja julkisia palveluita voimaperäisimmin rakennettiin, Suomen kansantalouden reaalitytulot olivat vain alle puolet siitä, mitä ne ovat nykyisin. Onhan meillä kai nykyään varaa paljon enempiin kuin silloin! Ja tästä johtuu

pohtimaan, eikö tulevan taloudellisen kasvun, jos se lisäisi reaalityuloja ja samalla veropohjaa esimerkiksi kolmanneksella vuoteen 2015 mennessä, pitäisi poistaa eläkepommei päiväjärjestyksestä ja tuoda julkisen sektorin käyttöön rahaa niin paljon, että hyvinvointipalvelujen tuottaminen olisi paljon helpommin järjestettävissä kuin nykyisin?

Valitettavasti asia kuitenkin ei ole näin yksinkertainen. Asia on pikemminkin niin, että vanhojen trendien mukainen taloudellinen kasvu, joka perustuu tuottavuuden kasvuun tavaratuotannossa ja eräissä yksityisissä palveluissa (kuten liikenne ja tietoliikenne sekä rahoitus) ei juurikaan helpota hyvinvointivaltion rahoittamista, vaan saattaa pikemminkin vaikeuttaa sitä. Syynä on niin sanottu Baumolin tauti, harmillinen mutta yleismaailmallinen taloudellinen ilmiö, joka johtuu siitä, että julkisten palvelujen tuotannossa ei normaalisti tapahdu työtä säästävää tuottavuuden kasvua likikään niin paljon kuin yksityisellä puolella ja varsinkin teollisuudessa.

Tästä on seurauksena, että julkisten palvelujen tuottaminen tulee suhteellisesti aina vain sitä kalliimmaksi, mitä enemmän tuottavuus yksityisellä sektorilla kasvaa. Veropohja ja verotulot kyllä kasvavat taloudellisen kasvun myötä, mutta samaa tahtia nousevat myös julkisten palvelujen tuotantokustannukset, koska palkat pitkän päälle seuraavat yksityisen sektorin tuottavuuden kasvua. Seurauksena on, että ellei verotusta koko ajan kiristetä, julkisten palvelujen tuotannon määrää ei pystytä kasvattamaan.

Baumolin taudin edessä sen poliittisina oireina ovat kasvava tyytymättömyys siihen, että julkisten palvelujen määrä ja laatu eivät ilman verotuksen jatkuvaa kiristymistä pysy elintason yleisen kehityksen tahdissa mukana, sekä paineet ratkaista tämä dilemma hallinnollisin kustannussäästöin – joko kiristämällä työtahtia julkisessa palvelutuotannossa tai sitten antamalla julkisten sektorin palkkojen jäädä jatkuvasti jälkeen siitä, mitä yksityisellä puolella maksetaan. Nämä lääkkeet voivat tepsyä hetkellisesti, mutta on selvää, että kumpikaan keino ei tarjoa pitkän päälle toimivaa ratkaisua, ainakaan sellaista, joka olisi omiaan houkuttelemaan ja pitämään alalla osaavaa työvoimaa mikä puolestaan on välttämätöntä korkealaatuisten palvelujen tuottamiselle.

Uhkaako Baumolin tauti suomalaisen hyvinvointivaltion tulevaisuutta? Ja jos uhkaa, voidaanko tauti parantaa?

Tilanne on siinä mielessä huolestuttava, että trendinomaisesti kiristyvän verotuksen tie terveys- ja muiden sosiaalipalvelujen rahoittamiseksi tuntuu loppuun kuljetulta. Tähän arvioon päätyy, kun ottaa huomioon eläkemaksuissa joka tapauksessa odotettavissa olevan nousupaineen, mikä tuskin jättää ollenkaan tilaa muiden verojen kiristämislle. Työllisyyden parantaminen, joka on ehdottoman tärkeää sekä taloudellisista syistä että myös yhteiskunnallisen syrjäytymisen vähentämiseksi, vaatisi nimittäin kokonaisverorasituksen keventämistä eikä kiristämistä. Osaltaan tilannetta kyllä helpottaa valtion velan ja sen korkojen supistuminen, mistä on annettava tunnustusta Suomen vastuullisesti hoidetulle finanssipolitiikalle. Jos lähtisimme 2010-luvulle raskaasti velkaantuneen valtiontalouden merkeissä, olisivat kaikki sosiaali- ja veropolitiikan valinnat paljon vaikeampia.

Baumolin taudista puhuttaessa on toisaalta pantava merkille, että Suomessa ainakin terveydenhuoltosektorin ja mahdollisesti eräiden muidenkin hyvinvointivaltion toimintojen tuottavuus on selvästi parantunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. OECD:n selvitysten perusteella Suomen viime vuosien kehitys näyttää tässä suhteessa aika poikkeukselliselta sekä historiallisesti että kansainvälisesti vertaillen. Terveydenhuoltopalvelujen kustannustason yleinen laskeminen on ilmeisesti meillä pysäyttänyt Baumolin taudin etenemisen useiksi vuosiksi ja osoittaa, että kyseinen tauti ei ole luonnolaki, vaan ainakin joskus vältettävissä. Varmaankin suuri osa tästä tuottavuuden noususta on saavutettu sellaisin keinoin, jotka on nyt loppuun käytetty, voi olla että osin ylikin, mutta toivottavasti mukana on myös tuotekehittelyn ja teknologian vaikutusta, eli sellaista kehitystä joka voi jatkaa tulevaisuudessakin.

Baumolin tautia voidaan nimittäin lieventää, ja kukaties kokonaan parantaakin, jos kansantalouden kasvu voidaan vetää laajemmalle perustalle kuin riippumaan vain teollisuuden tuottavuuden noususta. Ensinnäkin, sellainen talouskasvu, joka perustuu työllisyyden paranemiseen, tuo kansantalouden ja myös julkisen sektorin käyttöön lisää voimavaroja ilman, että Baumolin tauti syö ne pois. Tämä merkitsee sitä että mitä paremmin työllisyysasteen kohottamisessa menestytään, toivottavasti yli hal-

lituksen määrittelemän 70 prosentin tavoitteen, sitä paremmin hyvinvointipalvelujen kehittäminen on sovitettavissa yhteen ikääntyvän väestön ja vakaan (tai alenevan) veroasteen kanssa.

Toinen varteenotettava mahdollisuus on uudistaa julkisten palvelujen tuotantoa siten, että ero julkisten palvelujen ja yksityisen tavaratuotannon tuottavuuskehityksessä pienenee. En nyt missään tapauksessa tarjoa ratkaisuksi mitään työtahdin kiristämistä, vaan tarkoitan innovaatiopohjaista tuottavuuden nousua, uuden teknologian ja tuotekehittelyn jatkuvaa hyödyntämistä hyvinvointipalvelujen tuotannossa

Miten tähän voidaan päästä? Miten palveluja tuottavat organisaatiot saadaan yhä aktiivisemmin etsimään keinoja palvelujen laadun ja niiden tuotantomenetelmien kehittämiseksi? Ja miten turvataan innovaatioiden nopea hyödyntäminen? Yksi keino on laajamittaisempi yksityisten ostopalvelujen käyttö ja myös kunnallisten palveluorganisaatioiden välisen kilpailun rohkaiseminen. Kokemus osoittaa, että näin toimien voidaan saavuttaa huomattavia parannuksia laadussa, johtamiskäytännöissä ja kustannustehokkuudessa verrattuna siihen, että nojaututaan palvelutuottajina monopoliasemassa toimiviin virkamiesorganisaatioihin.

Asiaan on kiinnitetty huomiota myös EU:n poliittisen koordinaation puitteissa. EU:n komission tänä vuonna tekemässä ehdotuksessa Suomen talouspolitiikan laajoiksi suuntaviivoiksi todetaan, että ”Suomen tulisi ensisijaisesti pyrkiä parantamaan erityisesti paikallistasolla julkisia hankintoja koskevien sääntöjen noudattamista, ja lisäämään julkisen palvelutoiminnan näkyvyyttä yksityisten yritysten osallistumisen lisäämiseksi”.

* * *

Kuten EU:n komission mainitseminen palvelutuotannon tehostamisen yhteydessä osoitti, sosiaalipoliittikkaa ja talouspolitiikkaa harjoitetaan lähivuosisikymmeninä yhä kansainvälistyvämmässä yhteiskunnassa. Poliittisesti tämä kansainvälistyminen tapahtuu nyt valtaosin eurooppalaisissa, EU:n johtamissa puitteissa, mutta taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kysymyksessä on laajempi, oikea globalisoituminen. EU:n piirissä vaikuttavat EU-kansalaisen oikeudet, kuten työvoiman vapaa

liikkuvuus ja neuvoston työ sosiaalipolitiikan koordinoimiseksi. Tähän saakka kuitenkin sosiaaliturvan mitoitus ja muotoilu on EU:ssakin ollut valtaosin kansallisvaltioiden itsenäisesti päätettävissä, vaikka ongelmat eri jäsenmaissa ovatkin aika pitkälti samansuuntaisia, varsinkin ikääntymiseen ja pitkäaikaistyöttömien syrjäytymiseen liittyen. Eurokoordinaatio perustuu politiikan yhteisten suunta- viivojen määrittelyyn ja niiden toteutumisen seurantaan, missä hallitusten välinen yhteistyö ja niin sanottu vertaisvalvonta ovat keskeisiä.

EU:n sosiaalipoliittisen koordinaation suhteellinen löyhyys on ollut toimiva ratkaisu mm. siksi, että työvoiman liikkuvuus on ollut vähäistä eikä ns. ”sosiaaliseen turismi” EU-maiden välillä ole ollut todellinen ongelma. Maahanmuutto EU:n ulkopuolelta on ollut sosiaalipolitiikan kannalta merkittävämpi haaste kuin EU-kansalaisten liikkuvuus jäsenvaltioiden kesken. Tilanne voi kuitenkin tulevaisuudessa muuttua, esimerkiksi itälaajenemisen seurauksena, ja tällöin voi hyvinkin syntyä paineita sosiaalipolitiikan koordinaation tehostamiseksi. Kokemus osoittaa kuitenkin, että EU varsinkin sosiaalipuolen asioissa on hyvin hidasliikkeiden, ja mahdolliset muutokset lienevät kaukana edessäpäin.

EU:n piirissä vaikuttavaa sääntelyä ja poliittisia prosesseja vahvempi vaikuttaja, myös sosiaalipolitiikassa, on varmaan globaali taloudellinen ja sosiaalinen yhdentyminen. Joskus kuulee peloteltavan, että taloudellinen globalisaatio johtaa ns. verokilpailun kautta sosiaaliturvan alasajoon, eli sosiaaliseen polkumyyntiin kun kansakunnat pyrkivät kaikin keinoin turvaamaan kilpailukykyä kansainvälisessä kaupassa, yritysten sijoittumispäätöksissä ja huippuasiantuntijoiden asuinpaikkana.

En voi tässä yhteydessä ryhtyä käsittelemään globalisaatiokehitystä laajemmin, mutta toteaisin kuitenkin käsityksenäni sen, että pidän globaalien verokilpailun uhkaa pitkälti liioiteltuna. Ihmiset haluavat sosiaaliturvaa, ja ovat valmiit siitä myös maksamaan, jos se on tehokkaasti hoidettu. Kilpailu muodostuu kuitenkin varmasti ongelmaksi niissä tapauksissa, joissa sosiaaliturvajärjestelmä on hyvin tehoton, eli ei pysty tuottamaan kustannuksiaan vastaavaa tulosta työntekijöiden elinikäisenä hyvinvointina ja yritysten sijaintiympäristön laatuna. Esimerkiksi suurimittainen pitkäaikaistyöttömyys siihen liittyvine syrjäytymisongelmineen varmasti vaikeuttaa sosiaaliturvajärjestelmän mahdollisuuksia pärjätä globalisoituvassa maailmassa. Tässä mielessä globalisaatio vaikuttanee sosiaalitur-

vasektorilla samaan tapaan kuin yksityiselläkin sektorilla: se palkitsee tehokkaita ja innovatiivisia organisaatioita, mutta voi kriisiyttää huonosti hoidetut organisaatiot.

* * *

Käsitykseni mukaan suomalaisen yhteiskunnan menestystä lähivuosikymmeninä voidaan varsin pitkälle mitata sillä, miten sen sosiaaliseksi selviää edessä olevista haasteista. Mutta sosiaaliseksi menestys on kiinni siitä, miten hyvinvointivaltion taloudellinen perusta voidaan turvata ja sitä edelleen vahvistaa. Määrällinen taloudellinen kasvu ja nojautuminen ”talouden vetureiden” kuten vientiteollisuuden vetoapuun ei tähän kuitenkaan riitä, vaan menestys edellyttää muutakin, se asettaa innovatiivisuuden ja jatkuvan sisäisen uudistumisen haasteen hyvinvointipalveluja tuottaville organisaatioille. Kannustimien tulisi ohjata toimintaa mm. käyttämään tehokkaasti hyväksi teknisen kehityksen suomia mahdollisuuksia ja huolehtimaan työntekijöiden osaamisesta ja jaksamisesta. Tehokas ja laadukas palvelutuotanto korreloi puolestaan positiivisesti kansalaisten veronmaksuhalukkuuden kanssa.

Taloustieteilijänä olen korostanut työllisyyden merkitystä. Mutta korkea työllisyysaste on oikeastaan talousihmisten kieltä paljon perustavampaa laatua olevalle tavoitteelle, joka on syrjäytymisen välttäminen. Työmarkkinoilta sivuun jääminen lisää riskiä, että ihminen muutenkin syrjäytyy. Syrjäytymisen puolestaan lisää sosiaalisten ja terveysongelmien todennäköisyyttä. Sosiaalipoliittisten toimien ohella tarvitaan työllisyyttä edistävää vero- ja työmarkkinapolitiikkaa, jotka ovat ratkaisevassa asemassa kun pyritään turvaamaan sosiaaliturvan ”suomalaisen mallin” tulevaisuus.

Sitra julkaisi äskettäin raportin ”Suomi 2015”, jonka laatimiseen on osallistunut näyttävä joukko suomalaisen yhteiskunnan vaikuttajia. Raportissa esitetään Suomen yhteiskunnalle kolme tulevaisuuden tavoitetta.

- Suomessa inhimillisen elämän arvojen ja kilpailuyhteiskunnan paineiden tulee olla tasapainossa
- Suomen tulee olla suunnannäyttäjä informaatioteknologiassa ja sen levittämisessä koko yhteiskuntaan

- Suomen tulee olla yrittäjyyteen kannustava ja houkutteleva maa ihmisille, yrityksille ja sijoituksille

Näihin tavoitteisiin tuskin voi kukaan olla yhtymättä. Ehkä olen onnistunut välittämään tässä puheenvuorossa sen käsitykseni, että eteenpäinmeno näitä Sitran projektissa kiteytettyjä tavoitteita kohti tuskin onnistuu ilman sellaista uudistustyötä, joka yhdistää sosiaali- ja talouspolitiikan näkökulmat. Jos onnistumme pitämään ihmiset töissä terveinä ja jaksavina kauemmin, parantamaan työnteon kannattavuutta ja työllisyyttä ja avaamaan hyvinvointipalveluja tuottavan sektorin uusille innovaatioille ja uuden teknologian käyttöönotolle, suomalainen hyvinvointiyhteiskunta voi uudistuneena ja uudistuvana menestyä myös tulevana vuosikymmeninä. Uskon, että tätä suomalaiset tahtovat.